

**UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE GEOGRAFIE**

PEISAJE CULTURALE DIN DEALURILE SOMEȘULUI MARE

- REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT -

**Îndrumător științific
Prof.univ.dr. POMPEI COCEAN**

**Doctorand
ILEANA-CRISTINA CRĂCIUN**

-2012-

CUPRINS

<i>Cuvânt de mulțumire</i>	4
Cap. 1. PEISAJ GEOGRAFIC. CONCEPT, DEFINIȚII	5
1.1. Contribuții la studiul peisajului.....	8
1.2. Peisajul ca producție umană.....	12
1.3. Peisajul, construcție de ordin cultural și social.....	14
Cap. 2. CONCEPTUL DE PEISAJ CULTURAL	15
2.1. Definirea peisajului cultural.....	18
2.2. Peisajul cultural - domeniu de abordare teoretică.....	21
2.3. Amfora peisajului.....	29
2.4. Caracteristicile peisajului cultural.....	31
2.5. Structura peisajului cultural.....	34
2.6. Cultopuri.....	42
2.7. Funcțiile peisajului cultural.....	44
Cap. 3. ASPECTE METODOLOGICE	47
Cap. 4. PEISAJUL CULTURAL DIN DEALURILE SOMEȘULUI MARE	51
4.1. Încadrarea teritorială a Dealurilor Someșului Mare.....	51
4.2. Componentele peisajului cultural din cadrul Dealurilor Someșului Mare.....	52
4.3. Componenta naturală.....	55
4.4. Componenta socio-umană.....	76
4.4.1. Evoluția populației și așezărilor umane din Dealurile Someșului Mare.....	76
4.4.1.1. Vechimea și specificul populării (răspândire, structură etnică și confesională).....	84
4.4.1.2. Așezările rurale și urbane – matrici cadru ale peisajului cultural.....	88
4.4.1.3. Infrastructuri habitationale.....	102
4.4.1.3.1. Construcții obștești.....	102
4.4.1.3.2. Materiale tradiționale utilizate.....	106
4.4.1.3.3. Arhitectura tradițională.....	108
4.4.1.3.4. Domeniile nobiliare.....	114
4.4.1.3.5. Edificiile militare.....	116
4.4.1.3.6. Edificiile de cult.....	118
4.4.1.4. Funcțiile economice ale așezărilor și reflectarea lor peisagistică.....	123
4.4.1.4.1. Agricultură.....	123
4.4.1.4.2. Silvicultură.....	148
4.4.1.4.3. Industria (meșteșugurile).....	151
4.4.1.4.4. Circulația (transporturile, schimburile).....	152
4.4.1.4.5. Ocupațiile tradiționale.....	157
4.4.1.5. Componentele spirituale (mentale) ale peisajului cultural.....	159

4.4.1.5.1. Obiceiuri și tradiții.....	159
4.4.1.5.2. Folclor.....	164
4.4.1.5.3. Elemente cu funcție de simbol.....	168
Cap. 5. DINAMICA PEISAJULUI CULTURAL.....	172
5.1. Evoluția peisajului cultural.....	172
5.2. Dinamica funcțională.....	176
5.3. Dinamica sezonieră.....	177
5.4. Dinamica succesională.....	181
Cap. 6. TIPOLOGIA ȘI CLASIFICAREA PEISAJULUI CULTURAL	186
6.1. Criterii de delimitare a peisajului cultural.....	190
6.1.1. Peisajul cultural locativ.....	191
6.1.2. Peisajul cultural agricol.....	202
6.1.3. Peisajul cultural forestier.....	209
6.1.4. Peisajul cultural al căilor de comunicație	211
6.1.5. Peisajul cultural beligerant.....	214
6.1.6. Peisajul industrial.....	216
6.1.7. Peisajul cultural sacral.....	219
6.1.8. Peisajul de limită.....	222
6.1.9. Peisajului cultural turistic.....	223
Cap. 7. REGIONAREA PEISAJULUI CULTURAL DIN DEALURILE SOMEȘULUI MARE.....	226
Bibliografie.....	232
ANEXE.....	241

REZUMAT

Cuvinte cheie: *peisaj geografic, peisaj cultural, Dealurile Someșului Mare, elemente ale peisajului, dinamica peisajului, tipuri de peisaje, regionare peisagistică.*

Peisajul cultural este rezultatul îmbinării dintre elementele naturale și cele antropice; este totodată peisajul supus unei schimbări permanente fie datorită factorului uman care intervine, fie datorită naturii care își „spune cuvântul”. Asistăm deci la modificări care ne conduc spre un nou peisaj care încă mai păstrează amprentele din cel „vechi”, amprente pe care dorim să le conservăm din dorința de a păstra încă vie amintirea peisajului de altă dată.

Peisaje culturale din Dealurile Someșului Mare este o lucrare structurată în două părți. Prima parte cuprinde în analiză abordarea teoretică a peisajului geografic și al celui cultural, metodologia utilizată, în timp ce în partea a doua sunt prezentate componentele peisajului cultural (naturale, socio-umane) din Dealurile Someșului Mare, dinamica și analiza tipurilor de peisaj cultural iar în final regionarea lor.

În primul capitol este analizat și definit conceptul de peisaj geografic. Acesta poate avea sensuri multiple în funcție de domeniul în care este utilizat. Spre deosebire de alte științe precum arta (pictura), arhitectura, literatura, silvicultura etc., **geografia** și-a asumat rolul de a face ordine și de a aduce lumină în definirea peisajului, peste multitudinea de păreri și forme de utilizare, întrucât ea posedă experiența și exercițiul teritoriului mai bine decât oricare altă disciplină, având posibilitatea de a accede în intimitatea proceselor din sistemul teritorial ce poartă denumirea de peisaj.

Dintre numeroasele definiții care s-au dat de-a lungul timpului peisajului geografic, cea mai apropiată de conceptul abordat în teză este: *”peisajul reprezintă latura exterioară, fizionomică, percepută prin senzorii direcți, a suprafeței terestre; porțiune dintr-un teritoriu definită de omogenitatea trăsăturilor naturale și antropice”* (P. Cocean, 2010).

Înțelesul noțiunii de peisaj este necesar să fie expus într-un context cultural (sau socio-istoric), cultura, în geografie, fiind percepută ca: *„totalitatea eforturilor umane, care include credințe și valori, acțiuni ce rezultă din aceste concepții, precum și produsele fizice ale activității umane”* (M. Jones, 1991).

Se pot imagina așadar, în cadrul peisajului geografic, structurări de nivele superioare. Un taxon este peisajul cultural.

Peisajul cultural este cuprins în analiză în capitolul doi și reprezintă influența omului asupra peisajului și rezultatele transformării.

Una din caracteristicile peisajelor culturale, constă în abordarea lor pe diferite niveluri de observare și complexitate. Burggraaff și Kleefeld (1998), propun o abordare multi-variabilă a peisajului cultural, care include: peisaje culturale, areale ale peisajului cultural, părți ale peisajului, sectoare ale peisajului cultural, precum și elemente ale peisajului cultural.

În conformitate cu delimitarea dată peisajului cultural de Burggraaff și Kleefeld în 1998, expusă de Catrin Schmidt în 2006, în articolul *Methodische Hinweise für die Einbeziehung kulturlandschaftlicher Qualitäten von Räumen in die Planung und Projektentwicklung*, în studiul realizat au fost abordate domeniile și componentele de la nivel regional și elementele peisajului cultural la nivel comunal. Mai mult decât atât s-a încercat o analiză a lor la un nivel inferior și anume la nivel de **cultop**, această noțiune referindu-se la o serie de elemente legate de aceeași geneză, care s-au păstrat în peisajul prezent. Cultopurile pot fi funcționale (ex. castelul Hye din Ilișua sec. XVIII, transformat în prezent în preventoriu TBC) și/sau relice (ex. ruinele cetății Ciceului).

Structura peisajului cultural însă, se bazează pe conceptul propus de G. Bertrand, care pe lângă componentele naturale (relief, climă, hidrografie, vegetație, sol, faună), include și componentul formator (acțiunea antropică).

Tabel 1. Delimitarea peisajului cultural (după Burggraaff und Kleefeld , 1998)

Nivele	Unități de delimitare ale peisajului cultural	Definiții
Glob Europa	Peisaje culturale ca moștenire culturală globală Peisaje culturale de importanță europeană	Peisajele culturale sunt „unități spațiale delimitate una de alta, unite prin caracteristici asemănătoare” (Burggraaff und Kleefeld: 295)
Federație	Spații de peisaje culturale	Spațiile de peisaje culturale sunt „peisaje, în care domină una sau mai multe utilizări și activități, în legătură cu structura spațiului natural și prin aceasta caracterizează un spațiu” (Burggraaff und Kleefeld: 295)
Țara	Zone istorice ale peisajului (ca zone a unor spații de peisaje culturale)	Domeniile de peisaje culturale sunt „spații de peisaj cultural complexe și conexe, care formează în sine mici structuri regionale” (Burggraaff und Kleefeld: 295)
Regiunea	Domenii și componente ale peisajului cultural	Componente ale peisajului cultural sunt „elemente și structuri conexe de peisaj cultural” (Burggraaff und Kleefeld: 295)
Comuna (satul)	Elementele peisajului cultural istoric	Elemente ale peisajului cultural sunt „obiecte unice ale peisajului cultural, care pot fi deosebite după formă și mărime... în elemente punct, linii conectoare și elemente de suprafață. În conexiunea lor ei formează .....structuri și complexe...”(Burggraaff und Kleefeld: 296)

Sursa: Catrin Schmidt, 2006, *Methodische Hinweise* ....., p. 101.

Prin urmare, peisajul cultural reprezintă întotdeauna o oglindă a societății, care este adaptată funcțiilor pe care trebuie să le îndeplinească pentru societate (Catrin Schmidt, 2006).

Pornind de la scopul funcțional al peisajului, în acesta se reflectă până în prezent, conform Catrin Schmidt, anumite funcții de bază ale societății. Unele dintre ele au influențat în mod decisiv aspectul peisajului, trecând în prezent pe un loc secundar, în timp ce altele vor avea de aici încolo, se pare, influențe și mai mari asupra peisajului transformat de mâna omului: funcția de locuire presupune apariția concomitentă a altor funcții (de obținere a apei, agricolă etc.) care, la rândul lor s-au dezvoltat, ducând la apariția altor funcții precum cele industriale, comerciale, militare. Necesitățile spirituale au dus la apariția funcțiilor religioasă, culturală și la cea de recreere, toate putând forma funcția estetică a peisajului. Omul a valorificat peisajul, astfel că produsele finale și resursele trebuie transportate apărând funcția de transport etc.

Diversitatea și complexitatea factorilor naturali, sociali și economici ce alcătuiesc peisajul cultural din Dealurile Someșului Mare, au impus pentru studierea acestuia, în capitolul trei, utilizarea unei metodologii de cercetare care să evidențieze schimbările în peisaj în urma intervenției antropice, asupra elementelor naturale - prin procesul de utilizare agricolă a teritoriului, a defrișărilor, a dezvoltării rețelei de așezări precum și a căilor de comunicație -, care au condus din ce în ce mai mult la înlocuirea peisajului natural cu cel cultural, precum și evidențierea tipurilor de peisaj cultural care s-au conturat, clasificarea lor și în final regionarea.

În elaborarea lucrării s-au utilizat așadar metodele și mijloacele tradiționale dar și cele moderne, folosite în Geografia Regională. Dintre cele tradiționale menționăm *observația (cercetarea de teren), analiza și sinteza*, alături de care în funcție de trăsătura fiecărei componente analizate, s-au folosit și alte metode precum *metodologia GIS și metoda de evaluare a dinamismului și intensității schimbării peisajelor culturale*.

În capitolul patru are loc descrierea regiunii luate în studiu, urmărindu-se în același timp analiza componentelor naturale și socio-umane.

Dealurile Someșului Mare reprezintă una din marile unități ale Podișului Someșan. Limita nordică este reprezentată de Munții Țibleșului (de la Depresiunea Lăpuș până la Valea Sălăuței) și Munții Rodnei (între văile Sălăuța și Cormaia), la est se îngustează tot mai mult până se efilează în sectorul montan al Someșului Mare, iar la sud ajunge până la Culoarul Someșului Mare (de la Sângeorz-Băi până la Dej), în timp ce în vest face limită cu Dealurile Sălătrucului, Culmea Breaza și Depresiunea Lăpușului.

Administrativ teritoriul studiat aparține județului Bistrița-Năsăud. Peste acest teritoriu se suprapun două orașe, Sângeorz-Băi și Năsăud, precum și comunele Căianu Mic, Ciceu-Giurgești, Ciceu-Mihăiești, Chiuza, Coșbuc, Negriștești, Parva, Petru Rareș, Rebra, Runcu Salvei, Salva, Spermezeu, Telciu, Târlișua, Uriu, Zagra. Comunele Feldru (Feldru), Nimigea (Mititei, Mocod) și Rebrîșoara (Rebrîșoara, Gersa I, Gersa II) se suprapun doar parțial.

Dealurile Someșului Mare reprezintă regiunea în care peisajul devine în mod vizibil tot mai predispus schimbării, deși s-au menținut în cadrul său multe elemente autentice și, mai ales, caracterul lor medieval.

Astfel conform Catrin Schmidt, 2005, particularitatea unui peisaj are două rădăcini:

- *condițiile naturale concrete* (particularitate determinată de natură) și,
- *modelele de folosire și formele de cultură specific regionale, care modelează aspectul peisagistic de-a lungul secolelor, într-o formă, în continuă schimbare* (particularitate determinată de cultură).

Acestea pot fi considerate o soluție de combatere a uniformizării și capacității de schimbare a spațiului și peisajului

Particularitatea unui peisaj cultural este dată atât de elementele naturale, cât și cele antropice. Astfel, alături de substrat, potențialul hidroatmosferic și biotic, peisajele culturale sunt particularizate de tipul construcțiilor, de modelele agricole locale, de valorificarea productivă a teritoriului, dar și de spiritualitatea populației locale.

Conform celor menționate, elementele prezente ale unui teritoriu, descriu individualitatea unui peisaj atât determinată de natură, cât și pe cea determinată de cultură.

Dealurile Someșului Mare formează o unitate aparte, în comparație cu cele din vecinătatea sa, caracterizată prin anumite elemente de specificitate. Aspectul general al *reliefului* este dat de prezența unor culmi prelungi, orientate nord-sud, conforme cu direcția rețelei hidrografice, modest separate de spațiul montan, astfel încât în numeroase situații este dificilă departajarea între cele două unități, respectiv munte-deal (Gr. Pop, 2001); *climatul* este specific zonelor de dealuri, caracterizându-se prin temperaturi medii anuale ce coboară de la 8,5⁰ C în părțile mai joase dinspre Culoarul Someșului Mare, până la 7⁰ C sau chiar mai puțin înspre zona de munte, unde se apropie de limita de 4⁰ C, înregistrându-se diferențe însemnate între anotimpuri; în același timp regiunea dispune de o *rețea hidrografică* bogată în râuri (Someșul Mare, Valea Mare, Valea Ilișua, Valea Sălăuța, Valea Rebra, Valea Cormaia), ape subterane: izvoare de ape minerale, lacuri: Lacul Cetățele, Tăul lui Alac; în cazul *solurilor* se remarcă o fertilitate mai redusă a acestora (cambisoluri, luvisoluri, protisoluri), fiind astfel posibilă înțelegerea rolului secundar a culturii plantelor în cadrul agriculturii, predominând creșterea animalelor în majoritatea satelor; în ceea ce privește *vegetația naturală* predomină pădurile de foioase în timp ce pădurile de conifere sunt prezente pe suprafețe restrânse, iar cele mixte asemenea pădurilor de conifere sunt răspândite pe suprafețe mici în cadrul arealului; *fauna* bogată

este reprezentată de mistreț (*Sus scropha*), căprior (*Capreolus capreolus*), dintre răpitoare, se remarcă vulpea (*Canis vulpes*), lupul (*Canis lupus*), jderul (*Martes martes*) etc.

Dintre *componentele socio-umane* au fost alese, acele elemente care formează într-un mod aparte peisajul, cu alte cuvinte, care contribuie la conturarea identității culturale a peisajului din acest areal. *Așezările*, deși mai păstrează un pregnant caracter rural, prin anumite elemente ale sale (reședințe secundare, dotări edilitare, modul de utilizare a terenurilor) se apropie din ce în ce mai mult de oraș.

În cadrul așezărilor rurale s-au analizat forme istorice de așezări; clădiri monumente cu importanță regională (mănăstiri, biserici, case memoriale); materiale de construcție istorice (piatra, lemnul); parcuri și grădini istorice; monumente arheologice (cetăți, castre), tipuri prezente și istorice de stâlpi de piatră; *arhitectura industrială*: imaginea peisajului cultural, este completată și de prezența instalațiilor hidraulice țărănești (mori istorice de apă, piue de pănură și vâltori); a locurilor istorice de producție cu importanță regională; *agricultura*: terenul din Dealurile Someșului Mare, este utilizat în cea mai mare parte pentru agricultură îmbinată cu creșterea animalelor. Această regiune, prezintă o multitudine de elemente ale peisajului cultural istoric precum: ogoarele, agroterasele, fânețele, căpițele de fân, viile, livezile, pășunile, tipurile de păstorit; *silvicultura*: în cadrul acesteia s-au analizat astfel formele istorice de păduri: crâng, pădure bătrână; *circulația*: s-au cercetat elementele peisajului cultural istoric, care au permis o retrospectivă spre trecut asupra structurii străzilor istorice, căilor ferate, drumurilor, potecilor, podurilor.

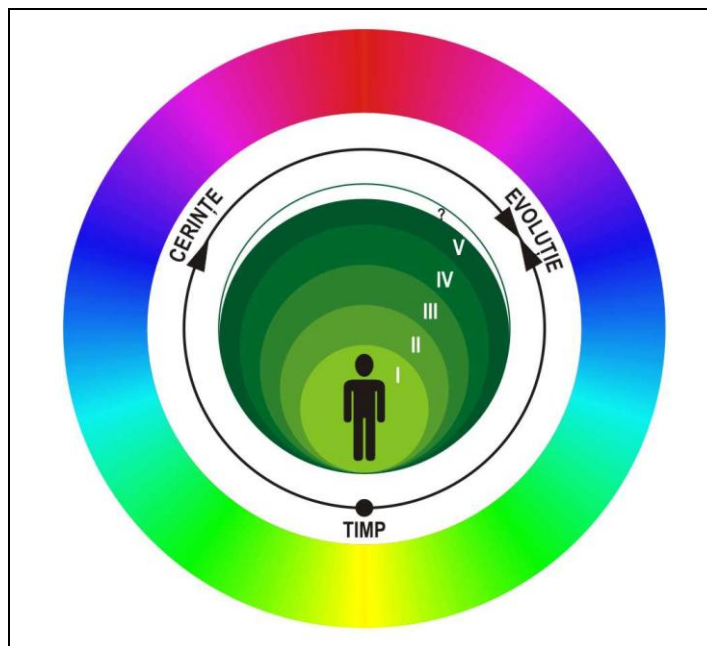
În capitolul cinci este analizată dinamica peisajului cultural, întrucât peisajul este într-o dinamică perpetuă, determinată de modificările *sezoniere*, legate de ordonarea activităților pe anotimpuri, *funcționale*, date de modificările intervenite în rotația culturilor, și *sucesionale*, prin care un peisaj va fi stanțat după O. Bastian, K. Schreiber (1999) pe de o parte, de înzestrările lui naturale, iar pe de altă parte, de folosirea colectivă, aceasta însemnând modul și felul de utilizare al suprafețelor în evoluția lor istorică și în actualul lor domeniu funcțional.

Cauzele naturale ale transformării peisajului indică conform O. Bastian, K. Schreiber (1999), două dimensiuni: fenomene persistente de tip îndelungat (secole și milenii) și fenomene de tip scurt (de la secunde până la câțiva ani). Reieșind din acele dimensiuni temporale a fost realizată o etapizare a dezvoltării peisajului cultural din Dealurile Someșului Mare. Această etapizare s-a inspirat și din modelul propus pentru spațiul Central European de către O. Bastian, K. Schreiber (1999): etapa ocupării și utilizării teritoriului pentru agricultură (acum cca. 4000-5000 ani), etapa construirii complexe a regiunii (acum cca. 700-800 ani), etapa (modernizării) peisajului (cca. 100 ani în urmă), etapa contemporană (cca. 40-50 ani), etapa actuală (cca. 10-20 ani).

De la apariția sa pe Terra, omul a intervenit în peisaj modificându-l în scopul intereselor sale. Din cele cinci etape de dezvoltare mai sus menționate, se poate constata creșterea cerințelor de-a lungul timpului a fiecărei generații ceea ce reflectă o presiune tot mai accentuată asupra peisajului. Prin urmare, timpul este cel care presupune evoluție iar aceasta la rândul ei presupune schimbare (modificarea peisajului).

În capitolul șase are loc tipologizarea peisajelor, care există în funcție de subansamblul sau elementele acestuia, și care impun combinarea cantitativă și relațională. Dacă se remarcă potențialul ecologic, adică componentele fizice (substrat, relief, apă, aer), atunci vor lua naștere peisajele simple: peisaj de stâncărie, peisaj deșertic etc. Când relieful pune baza structurii și asocierilor fiziologice peisajul poate fi: de deal, de munte, de luncă etc., factorul hidric generează peisajele lacustre, a cursurilor de apă. În cazul pregnanței exploatații biologice peisajul ia forme distincte, ca de exemplu peisajul de pădure, etc. Activitatea umană, cu impact marcant în

învelișul geografic, conduce la tipuri de peisaje distincte: peisajul agrar, subdivizat în mai multe variante (peisajul pomicol, peisajul viticol, peisajul cerealier etc.), peisajul industrial (sau tehnogen), peisajul urban, peisajul rural ș.a. (I. Mac, 2000).

Fig. 2. Etapele de transformare ale peisajului

Astfel, în Dealurile Someșului Mare, se conturează următoarele tipuri de peisaje culturale: *locative; agricole; forestiere; al căilor de comunicație; beligerante; industriale; sacrale; de limită și turistice:*

Peisajul cultural locativ (habitual) reflectă conform V. Cucu (1974) „mediul de viață colectivă sau individuală, care presupune un mediu artificial, creat de om, adică locuire, muncă, instruire, cultură, destindere și bineînțeles, un mediu natural, adică elementele specific cadrului geografic respective – un anumit relief, vegetație ape etc. Un astfel de peisaj este adaptabil oricărui gen de locuire, fie că este vorba de sat, sau fie că este vorba de oraș”.

Fig. 3. Ciceu-Poieni, comuna Căianu Mic, sat de tip răsfirat

Astfel, peisajul cultural locativ, din Dealurile Someșului Mare, este compus din *peisajul așezărilor rurale (satele)* precum și din *peisajul urban*.

A. *Peisajul așezărilor rurale (satele)* cuprinde după formă trei mari categorii de așezări rurale, și anume: *sate adunate: sate adunate cu elemente de răsfirare; sate răsfirate: sate răsfirate cu elemente de risipire* acestea predominând în zona Năsăudului; și *satele risipite: sate risipite cu elemente de răsfirare* care se remarcă în zona Ciceului.

S-a urmărit totodată identificarea vechimii așezărilor, după geneză, întrucât cunoașterea trecutului oferă cheia înțelegerii prezentului. Majoritatea așezărilor din Dealurile Someșului Mare (conform tabel 2), datează din perioada relativ stabilă a principatului transilvan, respectiv 1325 – 1691, fiind urmate de așezările din timpul reformelor, din prima perioadă socialistă (1948), și până în prezent, remarcându-se în același timp prezența unui număr mai redus de așezări din perioada imperiului austriac precum și a celor din perioada de până la 1324. În concluzie, fiecare localitate poartă pecetea vechimii.

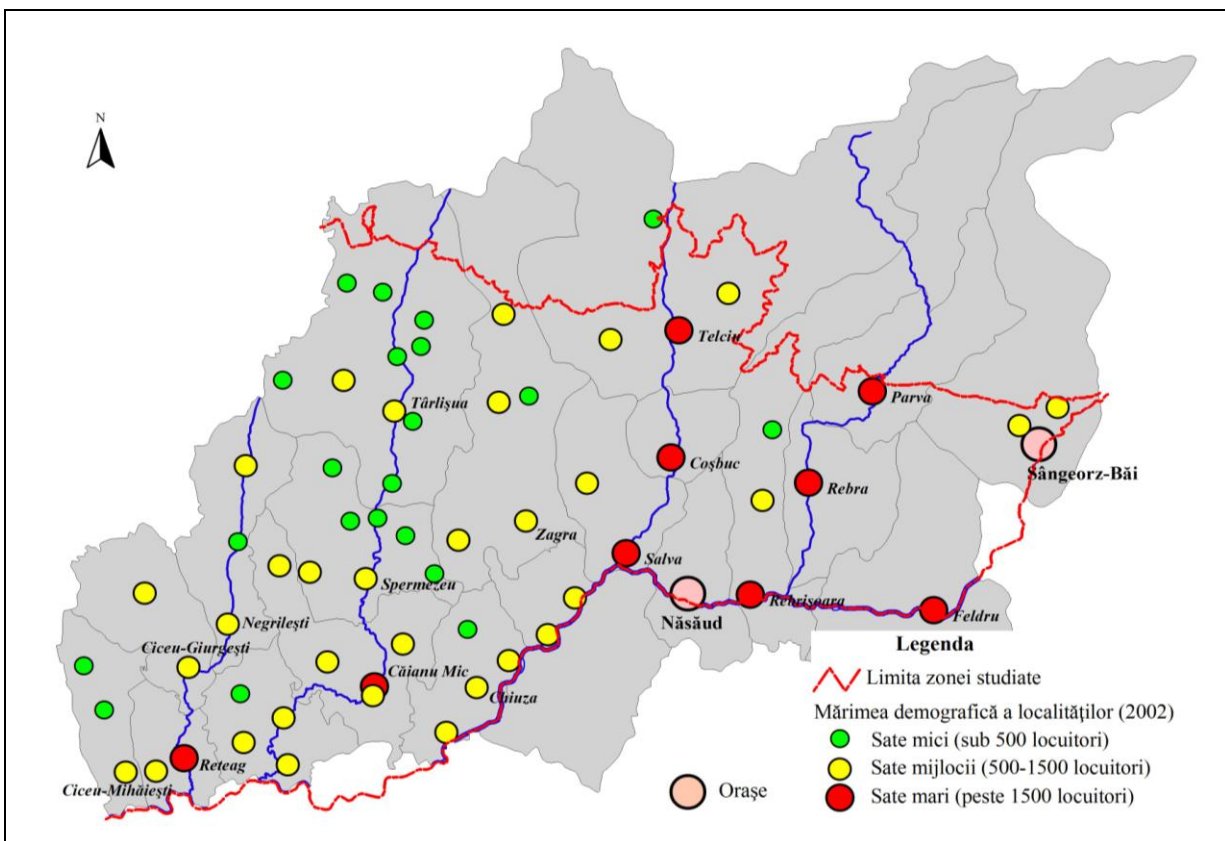
Tabel 2. Gruparea satelor după anul atestării documentare

Nr. crt.	Perioadă	Localități
1.	Până în 1324	Chiuza, Săsarm, Reteag.
2.	1325 - 1691	Mititei, Mocod, Căianu Mic, Căianu Mare, Ciceu Poieni, Dobric, Ciceu Giurgești, Dumbrăveni, Ciceu Mihăiești, Ciceu Corabia, Lelești, Mireș, Piatra, Coșbuc, Feldru, Negrilești, Breaza, Bața, Rebra, Rebrășoara, Runcu Salvei, Sava, Spermezeu, Dobricel Dumbrăvița, Păltineasa, Sita, Telciu, Bichigiu, Tărlișua, Agrieș, Borleasa, Uriu, Cristeștii Ciceului, Hășmașu Ciceului, Ilișua, Zagra, Perișor, Poienile Zagrei, Sângeorz-Băi, Năsăud.
3.	1692 - 1848	Parva, Alunișul, Suplai.
4.	1849 - 1948	-
5.	1948 - prezent	Purcărete, Gersa I, Gersa II, Podirei, Hălmășău, Lunca Borlesei, Șesuri Spermezeu-Vale, Fiad, Telcișor, Agrieșel, Cireași, Lunca Sătească, Molișet, Oarzina, Răcăteșu, Șendroaia, Cormaia, Valea Borcutului.

De asemenea localitățile rurale din cadrul Dealurilor Someșului Mare au fost grupate în trei categorii de mărimi: sate mici, mijlocii, mari și foarte mari.

Satele mici (sub 500 locuitori) precum Ciceu Corabia, Lelești, Mireș, Hălmășău, etc., în tot timpul existenței lor au purtat amprenta unor funcții limitate (în principal cea agricolă) și de regulă la un nivel coborât legat pe de parte potențialului demografic modest iar pe de altă parte dispariției după 1962 și a proprietății individuale deci a motivației activității agricole respectiv rațiunea existenței lor (A. Maier, 2001); *satele mijlocii* (501-1500 locuitori) ex. Cormaia, Valea Borcutului, Căianu Mare, Ciceu Poieni ș.a., reprezintă o categorie dominantă în această regiune; *satele mari și foarte mari* (1501-3000 și peste 3000 locuitori) sunt Coșbuc, Parva, Reteag, Salva, Rebra, etc., și reprezintă actualele centre de comună și îndeplinesc totodată funcții complexe în cadrul teritoriului analizat, îndeosebi administrative.

Conform hărții, satele mari și foarte mari predomină în zona de culoar și în Dealurile Năsăudului, satele mijlocii în Dealurile Ciceului, în timp ce satele mici se întâlnesc frecvent în Dealurile Suplaiului.

Fig. 4. Tipologia așezărilor din Dealurile Someșului Mare după mărimea demografică

Peisajul urban convențional s-a conturat în ultima perioadă în fâșia de contact a urbanului cu ruralul, constituind un subtip al peisajului așezărilor rurale.

B. Peisajul cultural urban. Dezvoltarea orașelor se asociază astăzi cu dezvoltarea rapidă a economiei, cu preponderența progresivă a ocupațiilor neagricole și a activităților culturale (V. Cucu, 1974). Acestui peisaj îi sunt caracteristice orașele mici și anume Năsăud și Sângeorz-Băi, situate la limita arealului luat în studiu. Destul de apropiate din punct de vedere compozițional de peisajele rurale, aceste peisaje se vor delimita în *peisajul urban vechi* care se referă la „partea veche a orașelor și care au aspect medieval respectiv piață centrală. Clădirile vechi dețin ziduri masive, creează un grad ridicat de acoperire a terenurilor și dispun de dotări edilitare complete” (A. Maier, 2001); și *peisajul urban recent* care se caracterizează prin prezența arealelor cu blocuri cu patru nivele P+4, sau de tip T1 și T2, case individuale, precum și unele instituții publice. Un subtip în cadrul peisajului cultural urban este *peisajul rural convențional* care poate fi considerat relict, o rămășiță a vechiului stil de viață, păstrat din perioada când principala ocupație a localnicilor o constituia agricultura.

Peisajul cultural agricol. Agricultura rămâne principala ocupație a populației rurale, aceasta datorându-se unei mari diversități a condițiilor de mediu în cadrul regiunii. Acest tip de peisaj este delimitat în:

A. Peisajul agricol cultivat care va fi pus în evidență prin terenurile agricole care se subdivid în terenuri arabile, urmate de cele ocupate cu pomi fructiferi, viță de vie, pășuni și fânețe. După structura terenurilor se remarcă: *tipurile de parcele după formă și mărime* și anume spre munte, în zona nesupusă colectivizării, parcelele au dimensiuni mari, având totodată formă dreptunghiulară,

trapezoidală, în timp ce spre câmpie, în fostele zone colectivizate, numărul parcelelor crește, având aspectul unor fâșii înguste lungi, de formă trapezoidală.

Fig. 5. Peisaj agricol fragmentat rezultat în urma aplicării legii 18/1990
(sat Cristeștii Ciceului, comuna Uriu)

După intensitatea utilizării, se întâlnesc: *ca terenuri arabile: peisaje agricole arabile de tip extensiv* unde parcelele sunt cultivate cu plante anuale sau perene cum ar fi: cereale, plante tehnice etc., *peisajul terenurilor agricole arabile intensive* este reprezentat de parcele agricole în general mari, situate pe terenuri plate sau puțin înclinate din lunci, sau de pe terase, mai rar de pe platourile interfluviale, *prelucrate mecanizat*, peisajul *terenurilor arabile rămase neînsămânțate (peisajul pârloagelor, a buruienilor sinantrop)* peisaj atipic, l-am putea considera peisaj acultural, se datorează atât imposibilității prelucrării din lipsa mijloacelor adecvate sau interesului de ai da o altă funcțiune, cât și din cauze „obiective”, inundații repetate, alunecări de teren, eroziune accelerată; logica ar impune o redare a acestora naturii; *ca fânețe*, sunt prezente: *fânețele naturale „înalte” de pe versanți; fânețele naturale „joase” din lunci* sau alte terenuri umede și *fânețele cultivate* ultimele, mai aproape de sate sau chiar în intravilan, cultivate în trecut cu ierburi înalte, în prezent cu lucernă; *ca vii* (mai ales în zona Uriu, Chiuza), adică spre culoar apar sub forma unor *parcelele de lângă gospodării* apar sub forma unor *parcelele de lângă gospodării*, de dimensiuni mici, și pe care omul le folosește doar în scop propriu, iar *ca livezi*, sunt prezente *livezile de tip intensiv* care sunt „livezi amenajate, și care au o mare densitate de pomi pe hectar, cu conducerea dirijată a coroanelor și mecanizarea lucrărilor de întreținere și recoltare, soiuri regionale” (V. Surd et al., 2005), sunt relicte din perioada CAP și, ca rezultat, o parte considerabilă din aceste livezi au fost abandonate sau utilizate extensiv și sub fânețe sau pășuni (ex. Ciceu Mihăiești, Ciceu Giurgești, Căianu Mic etc.) *livezile de tip extensiv* (Spermezeu, Zagra, Salva, Năsăud etc.) caracterizează atât parcelele amplasate pe lângă gospodării, cât și a celor din imediata apropiere de localități, ultimele prezente mai ales în zonele nesupuse colectivizării. Pot fi considerate livezi tradiționale, atât după modul de dispunere, cât și după compoziția soiurilor cultivate: varietate ridicată, prezența unor soiuri arhaice, etc.

B. *Peisajul agro-pastoral extensiv: ca pășuni*, se întâlnesc în cadrul acestui areal: *pășuni extensive naturale* acestea fiind pășunile acoperite numai cu vegetație ierboasă naturală, cu asociații în general de origine secundară, ce denotă faptul că acest tip de peisaj cultural s-a format în perioada istorică destul de recentă (sec. XIX- începutul sec. XX); și *pășunile invadate cu tufărișuri și mărăcinișuri* care caracterizează pășunile abandonate sau exploatate ocazional (Perișor, Zagra,

Năsăud); Aici sunt incluse și *stânele* delimitate în *stâne tradiționale* (Piatra, Coșbuc, Zagra ș.a.) care reprezintă stânele ce pot fi mutate. Acest tip, este un relict al nomadismului pastoral, locațiile vechi ale stânelor putând fi percepute în peisaj, prin acele asociații vegetale nitrofile; și *stânele moderne* acestea sunt stâne staționare și sunt prevăzute cu loc pentru muls, pentru păstrarea alimentelor, apă curentă, curent electric (ex. Sângeorz Băi). Acestea apar din necesitatea de a respecta directivele europene de calitate. De asemenea menționăm *hodăile și șurile în câmp* care se observă mai mult în zona Dealurilor Năsăudului, aceasta putându-se explica prin faptul că aceste comune au pășuni în aria montană utilizând terenurile ca și fânețe. În rest se găsesc sporadic.

C. *Peisajul agro-pastoral intensiv* poate fi separat în două subtipuri: *fermele actuale de animale* (fie păstrate pe amplasamentele fostelor complexe zootehnice (Chiuza), fie recent organizate sub formă de microfermele zootehnice și *fermele relicte* (ex. Ciceu Giurgești, Negriștești, Ilișua, Cristești Ciceului etc.). Ultimele, în majoritatea cazurilor abandonate, se află în diverse stadii de ruină. O mică parte dintre aceste ferme au fost recondiționate și transformate fie în depozite, fie în mici întreprinderi de producție: gatere, ateliere de tâmplărie, ateliere de reparații auto, etc.

Peisajul cultural forestier. În marea majoritate a satelor, cea mai convenabilă sursă de materii prime pentru țăranul român, a fost pădurea.

Pădurile se împart în două categorii: *naturale* (formate din *foioase* care domină peisajul forestier din această regiune, ele ocupând o suprafață de 41,41 %. De asemenea, se remarcă prezența fâșiei de *făgete-gorunete*, caracterizată „prin alternanța, destul de regulată, a acestor două formații și prin prezența unei grupe de comunități mixte de fag și de gorun” (R. Călinescu, 1969); *conifere* care sunt prezente pe suprafețe foarte restrânse, și anume 0,32 %; *mixte* asemenea pădurilor de conifere sunt răspândite pe suprafețe mici 1,26 % în cadrul arealului) și *comerciale (de exploatare)* acestea reprezentând pădurile din apropierea localităților, care mai sunt numite și *păduri joase* așezate în etajul montan inferior sau deluros; de *protecție* constituită din: *plantațiile forestiere* de pe terenurile degradate, *perdelele forestiere de protecție și arborii* situați de-a lungul căilor de comunicație din extravilan, *zonele verzi din jurul comunelor*, altele decât cele cuprinse în fondul forestier, *plantațiile forestiere și arborii din zonele de protecție*, situați de-a lungul cursurilor de apă; *parcurile dendrologice, peisajul ecotonal de tufișuri de lizieră de pădure*, precum și de *tufișuri invazive* pe pășuni, terenuri agricole abandonate, *vegetația de zăvoi*.

Peisajul cultural al căilor de comunicație. Necesitatea mișcării pentru asigurarea existenței constituie o caracteristică esențială a Naturii organizate. Astfel că, de-a lungul istoriei omenirii, căile de comunicație s-au dezvoltat o dată cu societatea, practic cu viața (V. Surd et all, 2005).

În Dealurile Someșului Mare se întâlnesc două tipuri de căi de comunicație: *rutiere (modernizate*, care sunt reprezentate de *șoselele asfaltate și drumurile pietruite*, și *nemodernizate*, acestea fiind reprezentate de *drumurile de țară și de poteci*) și *feroviare*, ce cuprinde *calea ferată*, în parte electrificată (pe valea Someșului Mare până la Ilva Mică), în parte neelectrificată (pe valea Sălăuței și pe valea Someșului Mare, amonte de Ilva Mică), cu ecartament normal și “accesoriile” care o definitivează, precum ramblee, debleie, poduri, viaducte pentru traversare și tuneluri, din cadrul acestui tip de peisaj mai fac parte *gările, stațiile feroviare, haltele*. Alte elemente ale peisajului căilor de transport sunt *punțile și podurile*, acestea din urmă fiind la rândul lor de două tipuri: *simple și acoperite*.

Fig. 6. Drum nemodernizat, de exploatare agricolă, sat Căianu Mic, comuna Căianu Mic

Peisajul cultural beligerant cuprinde o gamă diversă de construcții care aparțin veacurilor demult apuse. În Dealurile Someșului Mare se regăsesc în număr mai restrâns, fiind o mărturie a continuității și creativității spiritului omenesc. Acest tip de peisaj este delimitat în *peisajul beligerant semn*, sub formă de ruine sau aduse la lumina zilei prin cercetări arheologice (*castre romane*, construcții militare romane gen tabără, întărite cu scopul de a-și proteja armata și personalul auxiliar; *cetăți* „construcții de apărare și locuire, importante din punct de vedere strategic, așezate lângă granițe, pasuri sau obiective economice” (Flavia Stoica, W. Schreiber, 2008), și *peisajul beligerant „conservat”* (*cazarme*, deși acestea actualmente nu își mai păstrează funcția inițială).

Peisajul industrial. În Dealurile Someșului Mare activitățile industriale sunt reduse, remarcându-se însă exploatarea pietrei pentru construcții, exploatarea și prelucrarea lemnului în unități mai mici care dau un randament bun, oferind locuri de muncă, stimulând totodată dezvoltarea acestei regiuni și având în același timp și un impact negativ datorat defrișărilor. Se mai pot aminti industria alimentară și a băuturilor, fabricarea articolelor de îmbrăcăminte etc.; de remarcat unitatea economică mai veche și anume uzina de prelucrare a caolinului de la Rebrîșoara, care absorbea o mare parte din forța de muncă, dar care a fost închisă, ajungând actualmente un relict.

În ceea ce privește industria tradițională, reprezentată de cojocărit, pielărit, confecționatul penelor de păun, țesutul, cusutul (cu mărgel pe fir), lumânăritul ș.a., aceasta încă se menține, contribuind la cunoașterea specificului culturii populare tradiționale, și al modului de trai prezent în această regiune.

Peisajul cultural sacral. Omul a căutat, încă din zorii conștiinței sale, să-și clădească anumite adăposturi intime, unde să poată comunica nestingherit cu divinitatea. La început această funcție a îndeplinit-o peștera; în labirinturile ei întunecoase omul și-a înfiripat primele altare de cult sau urne mortuare. Ulterior componenta mistică a sufletului său l-a condus la edificarea și diversificarea fără seamăn a edificiilor cu o astfel de funcție, în strânsă dependență cu varietatea religiilor tradiționale, vechimii și intensitățile populației teritoriului, cu gradul de dezvoltare al societății etc. (P. Cocean, 2006).

Așadar, tipurile de peisaj cultural sacral, prezente în această regiune, sunt evidențiate de prezența celor: *cultural monastic* care includ (*mănăstirile* acestea „sunt amplasate în locuri retrase, înconjurate de spații împădurite, străbătute de râuri curate și izvoare cristaline. Lăcașul de cult, propriu-zis se află în centrul domeniului mănăstiresc” (V. Surd, 2005), *ecleziasc-bisericesc* (prezintă construcțiile destinate cultului, cu o tipologie extrem de variată. Fiecare sat, poate avea două sau mai multe biserici, în funcție de varietatea confesiunilor: ortodoxă, penticostală, reformată, greco-catolică,

romano-catolică, alte confesiuni neoprotestante; de asemenea cele *tradiționale* sunt reprezentate de *bisericile de lemn* care sunt construcții apreciate pentru ingeniozitatea îmbinării lemnului (ex. Gersal, Spermezeu, Dobricel etc.), majoritatea fiind incluse în patrimoniul național, și bisericile *moderne* care se caracterizează printr-o multitudine de stiluri, unele de împrumut, spre deosebire de cele anterior amintite, iar după anul 2000, începe să se remarce, din ce în ce mai mult, prezența celor neoprotestante (pentecostale, baptiste), care se caracterizează prin construcții excentrice sau pur și simplu de tip hală; *comemorativ* (*crucile* reprezintă semnificații mistico-creștine și funerare, ridicate la intrarea, ieșirea sau în centrul așezărilor, la răscrucea drumurilor (Flavia Stoica, W. Schreiber, 2008), *crucile din piatră* (ex. Ciceu Giurgești, Negriștea ș.a.), acestea „nu străjuiesc morminte ci sunt cruci – simbol al credinței creștine, cu semne și înscrisuri. Forma, semnele – simbol și înscrisurile pe care le poartă sunt diferite așa cum sunt diferite locurile unde sunt prezente” (I. Chintăuan, 2002), *cimitirele* sunt situate pe o înălțime la marginea așezărilor, în apropierea bisericii la sate sau a unei capele în târguri și orașe (Flavia Stoica, W. Schreiber, 2008), (ex. Ilișua, Lelești, Ciceu Mihăiești); *casele memoriale* acestea reprezentând casele personalităților marcante, cu documente și fotografii de familie, biblioteca personală, obiectele și mobilierul aparținând personalității respective etc.).

Peisajul de limită. Odată limitele trasate, au fost marcate prin diverse moduri. Așadar, peisajul cultural de limită este alcătuit din *peisajele antropice-naturale* (*răzoarele* care reprezintă o fâșie îngustă de pământ nelucrat, servind drept hotar și potecă între două ogoare (DEX, 1998), *aliniamente de tufărișuri și arbori și garduri vii*) și *peisajele antropice artificiale* (*gardurile tradiționale de lemn* care „variază ca tip în funcție de materialele de construcție folosite și de locul în care erau amplasate: răzlogi, garduri de nuiele, garduri de scânduri - palantul etc.” (Flavia Stoica, W. Schreiber, 2008), *gardurile moderne din beton sau fier forjat*, ce înlocuiesc tot mai mult gardurile originale din lemn, *garduri electrice* care trasează limita pe pășuni. Dacă acestea reprezintă bariere materiale sau imaginare, *porțile* pot fi considerate în cadrul acestui tip de peisaj ca și locuri permissive. În trecut predominau cele din *lemn*, cu timpul însă numărul lor s-a restrâns, fiind înlocuite cu porți mai simple, mai practice, din materiale moderne).

Peisajul cultural turistic deși este considerat un tipar nou datorită ”exploziei” turismului din ultimul timp, are rădăcini în zonă mult mai vechi, exprimat fie singular, prin izvoare de cură amenajate, fie complex - stațiunea turistică Sângeorz Băi. Totuși, elementele care formează acest tip de peisaj cultural sunt destul de slab reprezentate în cadrul regiunii studiate, deși aceasta este destul de extinsă. Menționăm astfel: *complexurile hoteliere, pensiunile rurale familiale, vilele turistice, taberele de elevi și preșcolari, cabanele, băncile pentru relaxare, pavilioanele și copacii umbroși, potecile pentru drumeție și aleile umbroase*.

Din cele mai sus menționate s-a constatat că cea mai mare parte a structurii de cazare din Dealurile Someșului Mare este dată de stațiunea Sângeorz-Băi (singura existentă în cadrul arealului).

Aceste peisaje încep să se extindă sub formă de pensiuni rurale și complexe de agrement (moteluri, hoteluri de lângă drum) din ce în ce mai mult.

În ultimul capitol s-a urmărit regionarea peisajului cultural din acest areal, utilizându-se ca și criteriu de delimitare cel cultural-istoric. Conform acestui criteriu Dealurile Someșului Mare au fost împărțite în patru domenii: două domenii peisagistice-nucleu: Năsăudului și Ciceului și două domenii de tranziție: de interferență între nucleele etno-culturale, denumit generic „Dealurile Suplaiului” și domeniul de culoar, ce realizează tranziția spre Câmpia Transilvaniei (etnocultural poate fi denumit și Domeniul Beclean).

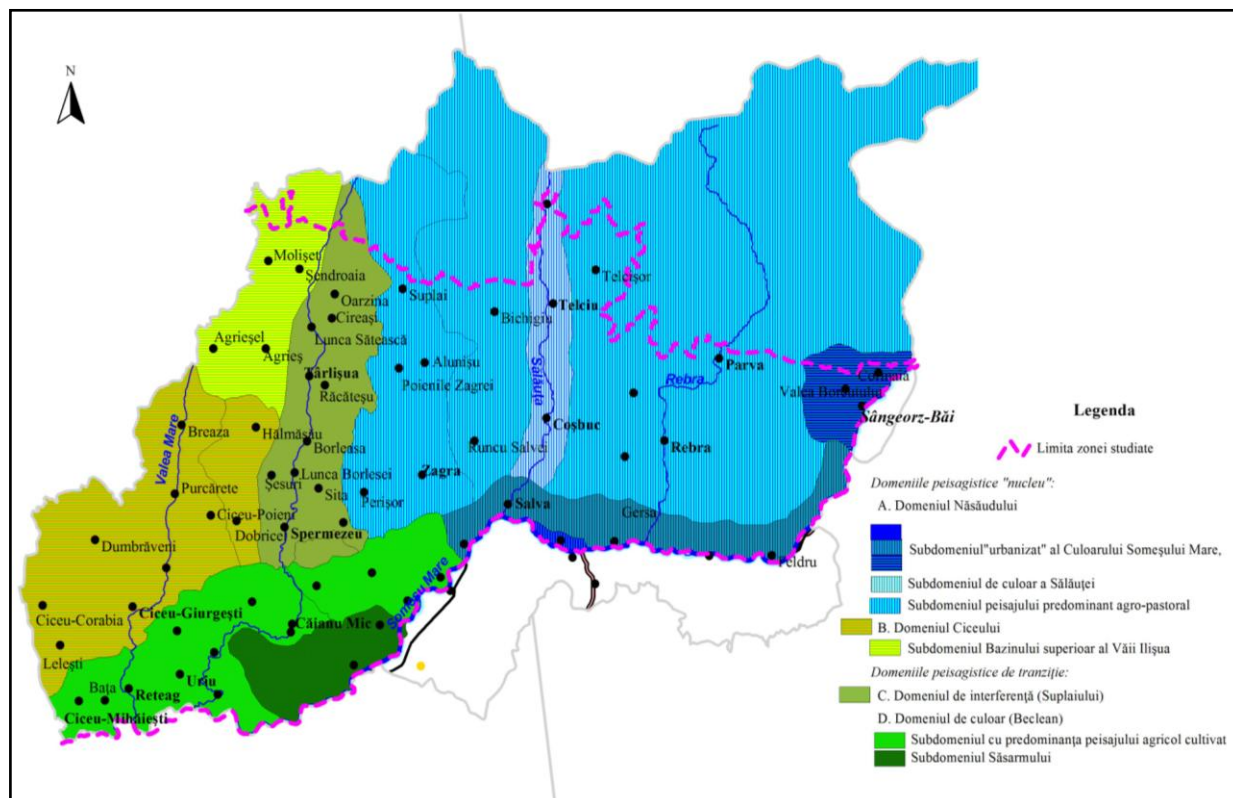

Fig. 7. Regionarea cultural peisagistică a Dealurilor Someșului Mare

Din punct de vedere istoric teritoriul studiat aparține Graniței de nord-est a Transilvaniei iar din punct de vedere fizico-geografic se încadrează în Regiunea Depresiunii Transilvaniei, subregiunea Podișului Someșan și comportamental Dealurilor submontane ale Someșului Mare

Domeniul peisagistic al Năsăudului, poate fi denumit generic și Țara Năsăudului, cu mențiunea că nu se suprapune în totalitate peste acest teritoriu¹. „Din trecutul istorico-social al zonei menționăm câteva fapte caracteristice, care au conturat trăsăturile distincte ale acestui teritoriu: pe tot parcursul timpului oamenii locurilor au fost oameni liberi, făcând parte grănicerimea Rodnei, ulterior din regimentul grăniceresc al Năsăudului. Aceste situații le-au înlesnit - nu fără lupte sociale - afirmarea pe plan cultural și național. Prezintă de asemenea anumite asemănări cu zona peisagistică a Ciceului, portul popular năsăudean dezvoltând într-un mod mai accentuat câteva piese tipice ca: sumanul lung cu guler răsfrânt, izmenele largi la bărbați, cămașa lung frumos brodată la femei ca și la bărbați, pălăria cu bor mare și pană mare de pân” (V. Meruțiu, citat de N. Dunăre, 1971).

Domeniul peisagistic al Ciceului. Acest domeniu se suprapune peste nucleul conturat în jurul Cetății Ciceului, încadrându-se ulterior în comitatul Solnoc - Dăbâca. Dacă în Domeniul Năsăudului centru de influență, deși periferic este prezent (Năsăud), în aceasta din urmă centrul de influență majoră este situat în afara teritoriului (Dej).

Domeniile peisagistice de tranziție:

Domeniul de interferență (Suplaiului). Cuprinde caracteristici cultural-istorice din ambele domenii, mai mult sau mai puțin pregnante. Condițiile de apariție ale acestora s-au datorat

¹ În accepțiunea generală aceasta mai cuprinde zona Rodnei, zona Ilvelor, precum și o mică parte din Dealurile Bistriței (P. Cocean, Oana Ilovan, etc.)

schimbului de informații (tradiții, cultură, produse etc.) care au avut loc de-a lungul timpului. Axat pe Valea Ilișua (vechiul tract ce făcea legătura între Transilvania și Maramureș, și care era totodată una din căile de intrare spre munte), reprezintă limita de est a zonei Ciceului cu influențe destul de pregnante a comportamentului cultural năsăudean, uneori până la autoidentificare

Domeniul de culoar. Reprezintă o zonă de tranziție în care oamenii au preluat caracteristici culturale din toate zonele adiacente. Adăugăm însă unele specializări locale de natură meșteșugărească-comercială, ca voștinăritul, exploatarea sării etc. Au practicat intens agricultura pe lunci și colinele mai joase.

Regionarea Dealurilor Someșului Mare „s-a realizat începând cu vechile delimitări care s-au conturat de-a lungul timpului coroborate cu raza teritorială locuită de unele fenomene de artă populară proprii fiecărei zone (arhitectură populară, port etc.). În comparație cu uneltele tradiționale, industriile și meșteșugurile țărănești, care au o sferă de uniformitate mai extinsă, creațiile de artă plastică populară, iar dintre acestea în special portul popular s-au dovedit mai elocvente pentru deosebirea unei zone de alta, și chiar a subdomeniilor, văilor și localităților. Așadar, portul popular a oferit pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea, cele mai numeroase elemente de diferențiere” (N. Dunăre, 1971).

În cadrul teritoriului luat în studiu peisajul cultural a reușit să „supraviețuiască” prin păstrarea unor elemente identice și mai ales a caracterului lor „arhaic” precum portul popular, credințele, preocupările ș.a., și totuși fiecare dintre acestea au împrumutat unele caracteristici de-a lungul timpului într-o măsură mai mică sau mai mare din regiunile învecinate.

Aceste împrumuturi conduc inevitabil cu timpul la un proces de uniformizare a peisajului cultural și implicit la dispariția tipicului regional, a tipului individual și a specificului, ajungându-se deci la pierderea profilului său.

Apare pericolul pierderii elementelor care creează identitatea peisajului cultural, participând la acea uniformizare a peisajului care nu mai stârnește în mintea și sufletul omului acea legătură emoțională, ci din contră tinde să fie ușor uitată.

Toate aceste elemente cu caracter identitar (valori) încă prezente (fie chiar și sub formă de relict), ne demonstrează originalitatea felului de viață și de cultură al oamenilor din acest areal grație spiritului lor creator.

Avem datoria sfântă față de străbunii noștri de a păstra aceste valori participând astfel la menținerea tipicului regional și la păstrarea identității noastre: „ ... *am încredere în poporul român. Pentru că nici o altă seminție nu are un suflet atât de dezvărginit, niciuna nu-și dezmiardă zenitul și nadirul spiritului într-o atât de fastuoasă necuprindere. Chiar dacă, uneori, miruit cu toate harurile, s-a risipit pe sine, resurecția i-a fost cu mult deasupra îndoielilor de-o clipă. Presimt un ev al său, asemenea iureșului unei săgeți incandescente țâșnită din ogiva arcului carpat...*” (P. Cocean, 2006).

Bibliografie selectivă

- Assunto, R.** (1986), *Peisajul și estetica*, vol. II, Editura Meridiane, București.
- Benedek, J.** (2000), *Organizarea spațiului rural în zona de influență apropiată a orașului Bistrița*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
- Burggraaff, P.** (1997), *Kulturlandschaftspflege in Nordrhein-Westfalen - Ein Forschungsauftrag des Ministeriums für Umwelt, Raumordnung und Landwirtschaft von Nordrhein-Westfalen – an das Seminar für historische Geographie der Universität Bonn, în Kulturlandschaftspflege. Beiträge der Geographie zur räumlichen Planung*, Gebrüder Bornträger Berlin-Stuttgart.
- Butură, V.** (1989), *Străvechi mărturii de civilizație românească, Transilvania-studiu etnografic*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
- Chintăuan, I., Bolog, Mihaela, Pop, Florica** (2002), *Biserici de lemn din Bistrița-Năsăud-ghid*, Editura SUPERGRAPH Cluj-Napoca.
- Chintăuan, I., Rus, I.** (1988), *Considerații cu privire la utilizarea sării și a apelor sărate din nord-estul Transilvaniei (Județul Bistrița-Năsăud)*, File de istorie, Muzeul Bistrița.
- Cocean, P.** (1993), *România, Ipostaze geografice*, Editura Carpatica Cluj-Napoca.
- Cocean, P.** (2005), *Geografie Regională. Evoluție, concept, metodologie*, Ediția a II-a, Revăzută și adăugită, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
- Cocean, P.** (1998), *Geografia turismului românesc*, Editura Universitatea Ecologică Deva.
- Cocean, P., Filip, S.** (2008), *Geografia Regională a României*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
- Cocean, P., Vlăsceanu, Gh., Negoescu, B.** (2003), *Geografia generală a turismului*, Editura Meteor Press, București.
- Cocean, P.** (2010), *Geografie Regională*, Ediția a III-a, Restructurată și adăugită, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
- Cocean, P.** (2006), *Turismul cultural*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
- Cucu, V.** (1974), *Geografia populației și așezărilor omenești*, Editura Didactică și Pedagogică București.
- Curinschi, V., Gh.** (1982), *Istoria Universală a Arhitecturii*, vol. III, Editura Tehnică București.
- Denecke, D.** (1997), *Quellen, Methoden, Fragestellungen und Betrachtungsansätze der anwendungsorientierten geographischen Kulturlandschaftsforschung, Kulturlandschaftspflege. Beiträge der Geographie zur räumlichen Planung*, Gebrüder Bornträger Berlin-Stuttgart.
- Dunăre, N.** (1971), *Județul Bistrița-Năsăud: încadrare și zonare etnografică*, File de istorie, Muzeul Bistrița..
- Dincă, I.** (2005), *Peisajele geografice ale Terrei. Teoria peisajului*, Editura Universității din Oradea.
- Drăguț, L.** (2000), *Geografia peisajului*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
- Gunzelmann, T.** (1987), *Die Erhaltung der historischen Kulturlandschaft*, Im Selbstverlag des Faches Wirtschaftsgeographie der Universität Bamberg.
- Ianoș, I.** (2000), *Sisteme teritoriale, o abordare geografică*, Editura Tehnică, București.

Ilovan, Oana-Ramona (2009), *Țara Năsăudului, studiu de geografie regională*, Editura Presa Universitară Clujeană.

Jones, M. (1991), *The elusive reality of landscape. Concepts and approaches in landscape research*, Norsk geogr. Tidsskr. Vol. 45, 229-224. Oslo.

Koreleski, K. (2007), *An outline of the evolution of rural cultural landscapes in Poland*, Romanian Review of Regional Studies, Volume III, Number 2, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

Mac, I. (1990), *Peisajul geografic. Conținut și semnificație științifică*, Editura Nicolae Bălcescu, București.

Maier, A. (2001), *Podișul Someșan, populația și așezările*, Editura Gh. Barițiu, Cluj-Napoca.

Martian, I. (1933), *Țara Năsăudului, înaintea de instituirea regimentului de grăniceri*, Editura Tipografiei Cultura Năsăud.

Mihăilescu, V. (1968), *Geografia teoretică. Orientarea generală în științele geografice*, Academia R.S.R., București.

Morariu, T. (1932), *Civilizația noastră populară și muzeele etnografice*, Extras din Revista Natura, Institutul de Arte Grafice Bucovina, I. E. Toronțiu, București III.

Mureșianu, M. (2000), *Districul Grăniceresc Năsăudean (1762-1851), Studiu de geografie istorică*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

Oncu, M. (1999), *Culoarul Mureșului (sectorul Deva-Zam). Studiu geocologic*, Editura Focul Viu, Cluj-Napoca.

Pop, Gr. (2001), *Depresiunea Transilvaniei*, Editura Universitară Clujeană, Cluj-Napoca

Pop, Ana-Maria, Puiu, V. (2010), *Peculiarities of the New Arhitectural Interventions in Rural Area. Case Study: Trascău Depression, Alba Conty, Romania (Manuscris)*.

Prahase, M. (2002), *Fragmentarium*, Editura Supergraph Cluj-Napoca.

Schmidt, Catrin (2005), *Kulturlandschaftsprojekt Ostthüringen-Historisch geprägte Kulturlandschaften und spezifische Landschaftsbilder in Ostthüringen*, FH Erfurt, FB Landschaftsarchitektur und Regionale Planungsgemeinschaft Ostthüringen.

Schreiber, W., Cocean, P., Ciangă, N., Benedek J. (2008), *Protection and Valorisation of cultural Landscapes in Transilvania, în Infrastructure and ecology of rural areas. Cultural landscape. Protecting historical cultural landscape-Polish Academy of Science. Commission of Tehnical Infrastructure, Cracow*.

Schreiber, W., Stoica, Flavia (2008), *Peisaje culturale istorice*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca.

Simonds, J. O. (1967), *Arhitectura peisajului*, Editura Tehnică, București.

Surd, V. (2003), *Geografia așezărilor*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

Teaci, D. (1983), *Transformarea peisajului natural al României*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.

Ujvari, I. (1979), *Geoecologie, modele și sisteme în geografie*, Partea I-a, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca.

Vert, C. (2002), *Tipuri de peisaje rurale în Banat*, Editura Mirton, Timișoara.

Wöbse, H. (2000), *Über den Wert der Eigenart, Bauen im ländlichen Raum*, Herausgeber: Bund Heimat und Umwelt in Deutschland.